

בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פליליים

ע"פ 4148/03

בפני:

כבוד השופט א' מצא
כבוד השופט א' לוי
כבוד השופטת מ' נאור

המערער:

ישי כהן
נגד

המשיבה:

מדינת ישראל

ערעור על פסק-דינו של בית-המשפט המחוזי בירושלים מיום 17.3.03 בת"פ 288/98 שניתן על-ידי
כבוד השופטת מ' מזרחי

תאריך הישיבה: כ' בכסלו תשס"ד (15.12.03)

בשם המערער: עו"ד ז' סוחוליצקי

בשם המשיבה: עו"ד מ' הלפרין, עו"ד ט' סולומון ועו"ד ש' קיסר

פסק-דין

השופט א' מצא:

ערעור על פסק-דינו של בית-המשפט המחוזי, ולפיו הורשע המערער, מכוח אחריותו לפי סעיף 48 לחוק ההגבלים העסקיים, התשמ"ח-1988 (להלן: החוק), בעבירות על החוק אשר בוצעו על-ידי החברה המשביר לחקלאי בע"מ (להלן: החברה), והוטל עליו קנס בסך 10,000 ש"ח. ערעורו מופנה כנגד צדקת חיובו באחריות לעבירותיה של החברה, ולחלופין - כנגד דחיית טענתו, כי בנסיבותיו המיוחדות של העניין היה על בית-המשפט המחוזי להסתפק בענישה ללא הרשעה.

העובדות הצריכות להכרעה אינן שנויות במחלוקת: בשנים 1993-1994 הייתה החברה צד להסדרים כובלים אסורים בשוק חומרי ההדברה בחקלאות, שנכרתו בינה לבין תאגידים אחרים העוסקים בענף זה. ביום 1.11.1994 מונה המערער כמנהלה הכללי של החברה. בשלהי ינואר 1995 שבו נציגי הצדדים להסדרים הכובלים והסכימו ביניהם להוסיף ולפעול בהתאם לתנאי ההסדרים הכובלים גם בשנת 1995. משנתגלה דבר קיומם של ההסדרים הכובלים נפתחה חקירה שבעקבותיה הוגשו כתבי-אישום נגד התאגידים

שהיו מעורבים בכריתת ההסדרים ונגד מנהליהם. חלק מן הנאשמים - ובהם החברה, מנהלה הכללי הקודם (רפאל חרמש) והסמנכ"ל שהיה מופקד על ניהולה המסחרי בתקופה הרלוואנטית (אברהם לביא) - הובאו לדין בהליך נפרד (ת.פ. (י-ס) 162/99), ובמסגרת הסדר טיעון שהושג עמם הורשעו בעבירות שיוחסו להם. בכתב האישום, שעליו נסב פסק-הדין נשוא הערעור, הואשמו מספר נאשמים נוספים, ובהם המערער. בהתחשב במועד כניסתו לתפקידו הואשם המערער באחריות רק לחידוש ההסדר המגביל, שעליו הוסכם בין החברה לבין החברות המעורבות האחרות בשלהי ינואר 1995, ושעניינו היה בהסכמה לתיאום מחירים, עמלות ונתחי שוק ביחס לשני חומרי הדברה מסוימים. האשמת המערער באחריות לעבירותיה של החברה התבססה על סעיף 48 לחוק, הקובע:

אחריות של חבר-בני- 48. נעברה עבירה לפי חוק זה, בידי חבר-
אדם בני-אדם, יואשם בעבירה גם כל אדם אשר
בשעת ביצוע העבירה היה, באותו חבר-בני-
אדם, מנהל פעיל, שותף - למעט שותף מוגבל -
או עובד מינהלי בכיר האחראי לאותו תחום,
אם לא הוכיח שהעבירה נעברה שלא בידיעתו
ושנקט כל אמצעים סבירים להבטחת שמירתו
של חוק זה.

על-פי מצוותו של סעיף 48 לחוק, מנהל תאגיד נושא באחריות לעבירות התאגיד על הוראות החוק, "אם לא הוכיח שהעבירה נעברה שלא בידיעתו ושנקט כל אמצעים סבירים להבטחת שמירתו של חוק זה". בבוחנו את אחריות המערער לעבירות החברה קבע בית-המשפט המחוזי, כי המערער אכן הוכיח, כי לא ידע על ההסדר המגביל, שנכרת בשלהי ינואר 1995 בין החברה לבין התאגידים האחרים, כהמשך ישיר להסדרים המגבילים שנכרתו בין צדדים אלה בשנים הקודמות. מן הראיות שהובאו על-ידי המערער עלה, כי בכריתת ההסדר האמור יוצגה החברה על-ידי עובד בכיר אחר שלה, אשר לא דיווח למערער, מראש או בדיעבד, אודות ההסדר שנכרת. בית-המשפט קבע כי המערער אף "לא ידע פרטים או נסיבות שהיה די בהם כדי לבסס חשד". בכך קיבל בית-המשפט את גרסת המערער, כי בחודשים הראשונים לכהונתו התרכז בעיקר בלימוד התפקיד ובענייני הכספים - שבהם הייתה מומחיותו - וכי כניסתו ליתר הנושאים (ובהם תחום ההדברה) הייתה איטית יחסית, בשל היעדר חפיפה מסודרת עם מנהלה הקודם של החברה אשר סיים את תפקידו באופן פתאומי. עם זאת קבע בית-המשפט, כי המערער נכשל בהוכחת התנאי השני הקבוע בסעיף 48 סיפא, לאמור כי נקט "כל אמצעים סבירים להבטחת שמירתו של חוק זה". קביעה זו התבססה על הודאת המערער, כי בחודשי כהונתו הראשונים לא נקט אמצעים כלשהם שמטרתם להבטיח כי החברה תשמור על הוראות החוק. להגנתו טען המערער, כי בדוחק הנסיבות שבהן נכנס לתפקידו, משלא ידע אודות ביצוען של העבירות ואף לא נמצא לו יסוד לחשוד באפשרות שהן מתבצעות, ועל רקע רמת המודעות הכללית הנמוכה לחובה לקיים את הוראות החוק, שלדבריו רווחה

באותה התקופה, לא היה זה מן המידה להטיל עליו אחריות לעבירות. בדחותו טענות אלו קבע בית-המשפט, כי החובה לנקוט אמצעים סבירים, הקבועה בסעיף 48 סיפא, אינה מותנית ואינה מסויגת, ועל כן אין בנסיבות שעליהן סמך המערער כדי לפוטרו מאחריות לעבירות. כדוגמא לאמצעים סבירים, שהיה בידי המערער לנקוט, ציין בית-המשפט כי היה בידו "לתת הוראות כלליות לעובדיו שיהא בהן כדי להרחיקם מביצוע עבירות על חוק ההגבלים העסקיים", וכן "לשוחח עם המנהלים הכפופים לו על חשיבות השמירה על הוראות החוק האמור".

בטיעונו לפנינו חזר המערער על עיקרי הטענות שהעלה לפני בית-המשפט המחוזי; ואילו המשיבה, אף שתמכה בפסק-הדין מטעמיו, טענה כי לשיטתה ידע המערער אודות ההסדר האסור - שמאז כריתתו (בשלהי ינואר) ועד למימושו (בין החודשים מארס עד מאי) חלפו מספר חודשים נוספים - או, לכל הפחות, נהג בעצימת עיניים. לאחר עיון בטענות הפרקליטים הגעתי לכלל מסקנה כי דין הערעור להידחות. כשלעצמי, הנני נכון להניח, כי סעיף 48 סיפא לחוק עשוי להתפרש כמאפשר להימנע, בהתקיים נסיבות מיוחדות, מהטלת אחריות פלילית על מנהל בתאגיד שלא נקט אמצעים כלשהם להבטחת שמירתו של החוק. כך, למשל, ממנהל שזה לו השבוע הראשון בתפקידו, קשה לצפות כי מכל המשימות הדחופות הממתינות על שולחנו יתפנה - אף בהיעדר אינדיקציה לבעיה בתחום זה - לטיפול בנושא ההגבלים העסקיים. ואולם, גם אם הנחה זו נכונה (סוגיה שניתן להניחה בצריך עיון), הרי שהמערער אינו יכול להיבנות ממנה. ההסדר המגביל שבעטיו הורשע נכרת כשלושה חודשים לאחר כניסתו לתפקיד מנהלה הכללי של החברה. אפשר שבהתחשב בריבוי ובמיגוון המשימות, שהוטלו על שכמו של המערער עם כניסתו לתפקידו, אין זה פרק זמן ארוך. אך לא מצאתי יסוד לחלוק על צדקת קביעתו של בית-המשפט המחוזי, כי בפרק זמן זה היה בידי המערער לנקוט, למצער, אמצעים ראשוניים ומינימאליים להבטחת שמירתו של החוק על-ידי החברה.

אכן, ניהולו של תאגיד הוא עניין רציני. מילוי תפקיד ניהולי בתאגיד כרוך באחריות כבדה, המיועדת לא רק להבטחת ענייניהם של התאגיד עצמו, של בעלי מניותיו ושל נושיו, אלא גם להבטחת עניינו של הציבור. הסדרים כובלים אסורים, הפוגעים בתחרות החופשית בין עוסקים שונים, מסבים נזק לא רק לעוסקים שכנגדם כווננו ההסדרים. גם ציבור הצרכנים, ובעקיפין גם הציבור בכללו, נפגעים מקיומם. האחריות הפלילית, שסעיף 48 לחוק מטיל על מנהלים ונושאי משרה אחרים בתאגיד, מהווה ערובה מרכזית וחשובה לשמירת עניינו של הציבור ולמניעת פגיעה בו. מהוראת סעיף 48 נובע, כי על מנהל תאגיד מוטלת חובה לנקוט - באופן יזום, ואף בהיעדר חשש לביצוע עבירה - אמצעים סבירים לשמירת הוראותיו של החוק. אמצעים אלה מוטל על מנהל לנקוט תוך זמן סביר לאחר כניסתו לתפקידו; ואף אם קיומה של דרישה זו מחייב שינוי מסוים בסדר העדיפויות הניהולי הרגיל, אין המדובר בדרישה מופרזת שמנהל סביר אינו יכול לעמוד בה.

המערער שלפנינו חדל ממילוי חובתו לנקוט אמצעים סבירים להבטחת שמירתו של הוראות החוק על-ידי החברה. במועד כניסתו לתפקידו כבר הייתה החברה צד להסדרים כובלים שכרתה עם תאגידים אחרים עוד בתקופת כהונתו של מנהלה הקודם. לעבירות

שביצעה החברה בכריתת ההסדרים הללו לא יוחסה למערער כל אחריות. דא עקא שכשלושה חודשים לאחר כניסתו לתפקידו חזרה החברה והתקשרה בהסדר כובל חדש וביצעה בכך עבירות נוספות על איסורים הקבועים בחוק. על עבירותיה הנוספות של החברה נדרש גם המערער - מכוח אחריותו לפי סעיף 48 לחוק - ליתן את הדין. לביסוס הגנתו, בהתאם להוראת סעיף 48 סיפא, עלה בידי המערער להוכיח, כי ההסדר הכובל החדש נכרת שלא בידיעתו, אך המערער לא הוכיח כי נקט אמצעים כלשהם לשמירת הוראות החוק, ובשל כך הורשע. בערעורו החלופי טען המערער, כי בנסיבות העניין היה על בית-המשפט המחוזי להסתפק לגביו בהטלת עונש שאין עמו הרשעה. חוששני כי גם טענה זו דינה להידחות. המערער אמנם הצביע על קיום נסיבות מקלות הפועלות לטובתו: לתפקיד מנהלה הכללי של החברה נכנס עם פרישתו הפתאומית של המנהל הקודם, מבלי שתתקיים כמקובל תקופת חפיפה בין השניים. מעת כניסתו נדרש ללמוד את הנושאים והבעיות ובמקביל לטפל בענייניה הכספיים הדחופים של החברה. הדעת נותנת כי במשך השבועות הראשונים לכהונתו התקשה להתפנות לנקיטת אמצעים לשמירת הוראות החוק, וניתן להניח לטובתו, כי משלא נתקל בעובדות שבכוחן לעורר חשד שהחברה מעורבת בכריתת הסדרים אסורים סבר לתומו שנקיטת אמצעים יזומים למניעת עבירות סובלת דיחוי. בנסיבות מקלות אלו יש לכאורה כדי להוביל למסקנה כי במחדלו של המערער לנקוט אמצעים סבירים לשמירת הוראות החוק לא נפל דופי מוסרי. אלא שבכך בלבד לא היה כדי להצדיק הימנעות מהרשעתו בדין. ראשית, מפני שעיקר עניינו של סעיף 48 אינו באחריותו המוסרית של המנהל, אלא באחריותו ה"מיניסטריאלית" למתרחש בארגון; ושנית, משום המסר המרתיע הכרוך בהרשעה בדין, המהווה רכיב חשוב בהליכי אכיפתו על מנהלים ונושאי משרה בכירים בתאגידים. הנסיבות המקלות שבהן נכשל המערער בקיום חובתו אך הצדיקו הקלה משמעותית בעונשו, והעונש שהושת עליו הוא, אכן, עונש קל.

מטעמים אלה יש, לדעתי, לדחות את הערעור.

שופט

השופט א' א' לוי: אני מסכים.

השופטת מ' נאור: אני מסכימה.

הוחלט כאמור בפסק-דינו של השופט א' מצא.

ניתן היום, י"א בטבת תשס"ד (5.1.04).

שופטת

שופט

שופט